

SIMON ATTILA

A magyar szociáldemokrácia útkeresése a húszas évek Csehszlovákiájában

A külhoni baloldali mozgalmak kutatása a magyar kisebbségekkel foglalkozó történetírás egyik legelhanyagoltabb területe. A rendszerváltás után ugyanis szinte egyoldalúan a Budapesttel szoros kapcsolatot ápoló, sérelmi, ellenzéki vonal feltárása került előtérbe, ezzel párhuzamosan pedig a baloldali mozgalmak – amelyeket tévesen az addig hatalmi monopóliummal rendelkező kommunista pártokkal azonosítottak – kutatása gyakorlatilag megszűnt. Pedig, mivel 1948 után a régió kommunista pártjai nem csupán a szociáldemokráciát kebelezték be, hanem annak múltját is, a „szociáldemokrata alternatíva” kutatása igencsak aktuális lenne.

Mindez hatványozottan érvényes a szlovákiai magyar kisebbséggel kapcsolatos kutatásokra is, hiszen az 1989 utáni projektek szinte kizárólag csak a már említett sérelmi vonal vizsgálatára irányultak (lásd például Popély Gyula¹ és Angyal Béla² munkáit). Így a két háború közötti szlovákiai magyar baloldal történetének feltárásában a rendszerváltástól napjainkig semmiféle előrelépés nem történt. Ha a szlovák kollégák egy, a szlovák szociáldemokrácia történetét feldolgozó kötetben meg nem karcolták volna a téma felületét,³ akkor akár azt is ki lehetne jelenteni, hogy egyetlen valamirevaló publikáció sem jelent meg a kérdésről.

¹ POPÉLY Gyula: *Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első évei a Csehszlovák Köztársaságban (1918–1925)*. Kalligram, Pozsony, 1995.

² ANGYAL Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből, 1918–1938*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum, Galánta–Dunaszerdahely, 2002.

³ Az említett kötetben a szlovák szociáldemokráciának a Csehszlovák Köztársaságba való beilleszkedésével foglalkozó tanulmány óhatatlanul is érin-

A jelen tanulmány célja ezért egyrészt az, hogy az eddig elhanyagolt kutatási terület lehetőségeire felhívja a figyelmet. Emellett azonban a korabeli szlovákiai magyar baloldal történeti értékelését is új alapokra kívánjuk helyezni, amire annál inkább is szükség van, mivel a két háború közötti szlovákiai magyar szociáldemokrácia pozíciója nem helyezhető el csupán a hagyományos bal- és jobboldali pólusok közötti koordináta-rendszerben. Kisebbségi mozgalomként helyét a magyar–csehszlovák viszonyrendszerben is ki kell jelölni. Ezt a két tényezőt figyelembe véve pedig elmondható, hogy a szlovákiai magyar szociáldemokrácia az 1918 és 1938 közötti két évtizedben meglehetősen nagy utat futott be: kezdeti határozott baloldali attitűdjéből feladott, a történeti Magyarország integritásának elve helyett pedig Trianon támogatója lett, miközben a legnagyobb szlovákiai magyar választói tömeget maga mögé állítani tudó pártból egy jelentéktelen és önállótlan pártfrakcióvá vált. Ennek az átalakulásnak a hosszú és göröngyös folyamatát a maga összetettségében egy rövid tanulmány nem tudja megragadni. A jelen dolgozat elsősorban az átalakulás első időszakára összpontosítva kíván betekintést nyújtani a két háború közötti szlovákiai magyar szociáldemokrácia történetébe.

Etnikai differenciálódás a felvidéki szociáldemokráciában

A történelmi Magyar Királyság felbomlása és a Csehszlovák Köztársaság megalakulása a Csehszlovákiához került felvidéki területeken is alapjaiban írta át a politikai erőviszonyokat. A háborús vereség, a forradalmi események és az impériumváltás viharaiiban a budapesti központtól leszakított területen addig működő pártok gyakorlatilag megszűntek tevékenyek lenni, s helyü-

tette a magyar baloldal témáját. Lásd Xenia ŠUCHOVÁ: *Sociálna demokrácia na Slovensku a prvých rokoch Československa (1918–1920)* [A szociáldemokrácia a Csehszlovák Köztársaság első éveiben (1918–1920)]. In: Stanislav ŠIKORA (szerk.): *Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku*. [Fejezetek a szociáldemokrácia szlovákiai történetéből.] T. R. I. Médium, Bratislava, 1996. 109–145. Egy másik írás pedig közvetlenül a csehszlovákiai magyar baloldal első lépéseivel foglalkozott. Lásd Peter ZELENÁK: *Maďarská sociálna demokracia na Slovensku*. [A magyar szociáldemokrácia Szlovákiában.] In: Stanislav ŠIKORA: i. m. 146–191.

ket – ha lassan is – új politikai alakulatok foglalták el, amelyek jórészt etnikai alapon szerveződtek. Egyedül a szociáldemokrácia volt az, amely nem csupán jogfolytonosságát tudta megőrizni, hanem cselekvőképességét is, s tevékeny szerepet tudott játszani az államfordulat eseményeiben.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt elsősorban Magyarország demokratizálásának a lehetőségét vélte felfedezni az 1918 őszen kialakult helyzetben. A párt 1918. október 13-i IV. rendkívüli kongresszusa a demokratikus átalakulás igénye mellett határozottan kiállt a történeti Magyarország integritása mellett,⁴ bár a kongresszuson elhangzott beszédében Kunfi Zsigmond azt is kifejtette, hogy elismerik az országban élő nemzetiségek önrendelkezési jogát, s nem helyeselnek olyan politikát, amely fegyverrel akarná maradásra kényszeríteni bármelyik népcsoportot.⁵ Ekkor azonban még bíztak a nemzetiségek lojalitásában, s abban, hogy a demokratikus átalakulás meggyőzi őket a közös államkeretek előnyeiről. Ez azonban, mint utólag már tudjuk, hiú reménynek bizonyult.

Az államfordulat következtében Csehszlovákiához került magyarországi területeket illetően négy szociáldemokrata központ befolyása érvényesült: a nyugati régióban a pozsonyi német-magyar jellegű szociáldemokrata központé, keleten az 1905-től működő kassai Felső-magyarországi Szociáldemokrata Párté (FMSZDP),⁶ Hontban, Barsban, Nógrádban a budapesti központé, a szlovák alapszervezetek között pedig a Magyarországi Szociáldemokrata Párton belül már korábban is működő szlovák végrehajtó bizottságé. Miután az északi megyék csehszlovák megszállás alá kerültek, s ott Budapest közvetlen befolyása lényegében megszűnt, az immár szlovákiai szociáldemokrácia elsősor-

⁴ A Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak a háború és a forradalmak korában folytatott politikájával kapcsolatban lásd VARGA Lajos: *Háború, forradalom, szociáldemokrácia Magyarországon. 1914. július–1919. március*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.

⁵ SIPOS Péter: A szociáldemokrácia és a nemzeti sorskérdések. In: FEITL István–FÖLDES György–HUBAI László (szerk.): *Útkeresések. A magyar szociáldemokrácia tegnapi és ma*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 326.

⁶ DEZIDER ROJÁK–ŠTEFAN TOMAN: *Odkaz minulosti. 100 rokov revolučného robotníckeho hnutia a KSČ v Košiciach 1870–1970*. Mestský výbor KSS, Košice, 1971. 40.

ban etnikai alapokon kezdett differenciálódni, s a szlovák alapszervezetek a szlovák végrehajtó bizottság, míg a német, magyar szervezetek a kassai és a pozsonyi központ mögé sorakoztak fel. *Mivel Kassán és Pozsonyban épp a szociáldemokrácia volt a legszervezettebb politikai erő, s az új államhatalom és a helyi lakosság közötti konfrontáció is elsősorban a szociáldemokrácián csapódott le, az államfordulat utáni hetek alapvetően meghatározták a csehszlovák és felvidéki magyar szociáldemokrácia egymással szembeni viszonyát, illetve az utóbbi helyét a csehszlovák politikai rendszerben.*

A szlovák szociáldemokraták magatartása tulajdonképpen nem volt előzmények nélküli, hiszen már korábban is élénk kapcsolatokat tartottak fenn a csehországi szociáldemokráciával. Vezetőjük, Emanuel Lehocký egyike volt azoknak a szlovák politikusoknak, akik 1918. október 30-án Turócszentmártonban megalakították a Szlovák Nemzeti Tanácsot, amely manifesztumában a közös csehszlovák állam mellett tette le voksát. Sőt Lehocký nem csupán a november elején Prágában megalakult forradalmi nemzetgyűlésnek lett a tagja, de a Szlovákia élére kinevezett teljhatalmú miniszter, Vavro Šrobár mellett a szociális ügyek referensének a szerepét is vállalta, és így tevékenyen kivette részét a csehszlovák államfordulat eseményeiből is. Elsősorban az ő akarata érvényesült akkor, amikor a szociáldemokrácia szlovák végrehajtó bizottságának 1918. december 25-én Liptószentmiklóson tartott kongresszusán a jelen lévő 80 küldött határozottan a csehszlovák államiság és a cseh szociáldemokráciával való egyesülés mellett tette le voksát.⁷ A kongresszus 25 küldötte már másnap elutazott Prágába, ahol részt vett az immár Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspártra (*Československá sociálně demokratická strana dělnická* – ČSDSD) átkeresztelt cseh szociáldemokrata párt kongresszusán. Ezzel a lépéssel a szlovák szociáldemokraták véglegesen leváltak a magyar szociáldemokráciáról, amellyel párhuzamosan politikai programjuk központjába a hagyományos szociáldemokrata értékek helyére elsősorban a csehszlovák nemzeti forradalom célkitűzései kerültek, s a csehszlovák szociáldemokrácia

⁷ Xénia ŠUCHOVÁ: i. m. 113.

az egyik motorja lett a csehszlovák nemzeti törekvéseknek. A prágai központú és centralista alapokon szerveződő ČSDSD része lett a nemzeti diktatúrát gyakorló csehszlovák kormánynak, sőt 1919 nyaratól – a csehországi községi választások eredményének köszönhetően – Vlastimil Tusař személyében szociáldemokrata politikus ült a kormányfői székbe, Ivan Dérer személyben pedig szociáldemokrata politikus töltötte be Szlovákia teljhatalmú miniszterének a posztját is.

Egészen másként reagáltak az eseményekre a szociáldemokrácia pozsonyi és kassai csoportjai, amelyek – noha egymáshoz viszonyítva eltérő hangsúlyokkal – továbbra is a hagyományos szociáldemokrata értékek és Magyarország integritásának az alapjain állva politizáltak, s lelkesen kapcsolódtak be az őszirózsás forradalommal elinduló demokratikus átalakulásba. Habár egymástól teljesen függetlenül, a csehszlovák megszállás előtti napokban mindkét város szociáldemokrata irányítás alá került, mivel a települések vezetői – miközben elvileg elutasították a csehszlovák megszállást – a körülményeket felmérve és a rájuk bízott város lakosságának életét óvva úgy döntöttek, hogy harc nélkül adják át városukat a csehszlovák fegyveres erőknek.

Az 1905-től az országos szociáldemokrata párt területi szervezeteiként működő Felső-magyarországi Szociáldemokrata Párt hatásköre Abaúj-Torna, Sáros, Szepes, Zemplén, Ung megyékre terjedt ki, vagyis egy nemzetiségileg nagyon kevert, magyar, szlovák, német és ruszin alapszervezeteket is magába foglaló térségre. A FMSZDP vezetése azonban jórészt a kassai szociáldemokratákból tevődött össze,⁸ s így irányvonala is elsősorban az akkor erősen magyar identitású város érdekeit tükrözte. A párt befolyását mutatta, hogy az október 31-én megalakult kassai helyi Magyar Nemzeti Tanács 39 tagjából 12 a szociáldemokráciát képviselte, a MNT elnöke pedig Molnár Miklós lett, akit a következő hetekben a város kormánybiztosának is kineveztek. November 3-án szociáldemokrata vezetéssel alakult meg a Munkástanács is, amelynek vezetőjévé Horvát Fülöpöt választották. 1919 decemberében, ami-

⁸ Marta KORDÍKOVÁ: Adalékok a kassai munkásmozgalom történetéhez (1917–1921). In: *Magyarok Csehszlovákiában. Tanulmányok és visszaemlékezések*. Epocha, Bratislava, 1969. 73.

kor az északi megyéket elfoglaló csehszlovák csapatok egyre közelebb kerültek Kassához,⁹ a város vezetése kétségbeesett kísérleteket tett, hogy a csehszlovák megszállást elkerülje. Molnár december 19-én Jászi Oszkárral is tárgyalt erről, de kevés eredménnyel, majd két nappal később az akkor szintén Budapesten tartózkodó Milan Hodžával folytatott – szintén eredménytelen – megbeszéléseket.¹⁰ Az Molnár–Hodža-találkozó után napvilágra került Vix-jegyzék¹¹ a kassaiak a számára is nyilvánvalóvá tette, hogy a város megszállását nem tudják elkerülni. Ennek tudatában a FMSZDP december 25-én tartott területi konferenciája is elsősorban a város – már kész tényként kezelt – megszállásával kapcsolatos kérdéseket tárgyalta. Az ott elfogadott határozat leszögezte, hogy Kassa csehszlovák megszállására ideiglenes aktusként tekintenek, a felső-magyarországi területek hovatartozásáról pedig népszavazást követelnek. A határozat kimondta azt is, hogy a FMSZDP továbbra is a budapesti pártközpontot ismeri el fölöttes testületként, s követeli, hogy a csehszlovák megszállás alatt is legyen lehetőség a magyar szociáldemokrácia önálló képviselőire. Egyben a reményüket is kifejezték, hogy a „testvéri” cseh és szlovák szociáldemokrácia támogatni fogja a magyar szociáldemokraták jogos követeléseit.¹² Ezt követően Molnár megegyezett a Kassához közeledő csehszlovák haderő parancsnokával, s így december 29-én a város egyetlen puskalövés nélkül csehszlovák fennhatóság alá került.

A pozsonyi szociáldemokrácia helyzetét alapvetően az különböztette meg a kassaitól, hogy olyan városról volt szó, amelyben a magyarság sohasem alkotott többséget, s ahol a szociáldemokrácia bázisát adó munkásság és a szakszervezeti tagság között

⁹ A csehszlovák légiközvetítés december közepén már a Szepességét is birtokba vették, s 16-án Lőcsére is bevonultak. Vö. Marian HRONSKÝ: *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*. [Harc Szlovákiáért és Trianon 1918–1920.] Národné literárne centrum, Bratislava, 1998. 139.

¹⁰ A Hodžával folytatott tárgyalásokról Molnár máig kiadatlan kéziratossal visszaemlékezéseinek II. kötetére hivatkozva Peter Zelenák szlovák történész tesz említést. Sajnos a hivatkozott kötet már nem fellelhető. Vö. Peter ZELENÁK: i. m. 154.

¹¹ A jegyzék a két ország közötti demarkációs vonalat a Duna és az Ipoly folyók mentén, majd a Rimaszombattól az Ung folyóig húzódó vonalban jelölte meg.

¹² *Kassai Munkás*, 1918. december 28. 1. Vö. Peter ZELENÁK: i. m. 154–155.

német túlsúly mutatkozott.¹³ A helyi szociáldemokrácia élvonalbeli vezetői is inkább német származásúak voltak: az államfordulat időszakának négy legfontosabb személyisége – Paul Wittich,¹⁴ Samu Mayer, Augustin Maszár, Nagy Gyula – közül három mindeképpen az. A három német anyanyelvű politikus közül minimum kettőre, Wittich Pálra és Mayer Samura¹⁵ azonban igaz volt, hogy a pozsonyi németek ama kategóriájába tartoztak, akik anyanyelvi szinten beszéltek a magyart is, a magyar állameszméhez való ragaszkodásukhoz pedig kétség sem férhetett.

Kassától eltérően a pozsonyi politikai elit jóval korábban észlelte annak veszélyét, hogy a háborús vereség városuknak a magyar államtól való elszakítását eredményezheti. Szmrecsányi György pozsonyi főispán már 1918. október 7-én ismertette a törvényhatósági bizottság tagjai előtt a csehszlovák államalapítási terveket, illetve azokat a német elképzeléseket, amelyek szerint Pozsonyt a jövőbeli Német-Ausztriához kellene csatolni.¹⁶ Mindezek ellenére azonban a pozsonyi szociáldemokrácia is nagy optimizmussal vetette bele magát a forradalmi átalakulásba, a városi MNT végrehajtó bizottságában pedig a fentebb már említett négy politikus személyében erős képviselte volt a pártnak. Annak ellenére azonban, hogy a tagság és a vezetők egy jó része német volt, a legfontosabb kérdésekben a pozsonyi szociáldemokrácia a kassaival

¹³ Erről részletesebben lásd Pieter van DUIN: Die Deutschen Bratislavas und ihre einverleibung der ČSR 1918–1919. [A pozsonyi németek és beilleszkedésük a Csehszlovák Köztársaságba 1918–1919.] *Historické štúdie*, (43) 2004. 166–181.

¹⁴ Wittich Pál (1877–1957) kétségtől az államfordulat korszakának legfontosabb baloldali személyisége volt. Diószegen született, majd Pozsonyban lakatosnak tanult ki. Baloldali nézeteire nagy hatással volt az 1897 és 1901 között Németországban lakatossegédként eltöltött időszak. Hazatérte után gyorsan a pozsonyi szociáldemokrácia élvonalába küzdötte fel magát. Az államfordulat idején már a legtekintélyesebb pozsonyi szociáldemokrata vezetőnek számított. 1920-ban a német–magyar szociáldemokrácia képviselőjévé választották a prágai parlamentbe. Miután azonban a magyar szociáldemokrata párt csúfos vereséget szenvedett az 1925-ös választásokon, kivonult a politikai életből. Haláláig Késmárkon élt.

¹⁵ Bár német anyanyelvű személyekről van szó, mindketten erősen kötődtek a magyar kultúrához is, s így nevüket a továbbiakban – a szakirodalomban megszokott módon – magyaros formában használjuk.

¹⁶ Peter ZELENÁK: i. m. 158. Sőt a következő hetekben a független városállam víziója is fel-felbukkant – elsősorban a pozsonyi német polgárság köreiben.

megegyező álláspontot vallott: támogatták Magyarország demokratizálását, és kiálltak az ország területi egysége mellett. Persze ők kicsit hamarabb szembesültek a realitásokkal, mind a kaszaiak, hiszen amikor november közepén a városi MNT négytagú küldöttséget (ennek Maszár és Wittich is tagja voltak) menesztett a bécsi cseh képviselőhöz, amelynek a vezetője a későbbi szociáldemokrata kormányfő, Vlastimil Tusař volt, a cseh politikus világosan értésükre adta, hogy az antant Csehszlovákiának ígérte a várost.¹⁷ December közepén, amikor már egyre inkább visszafordíthatatlannak látszott a csehszlovák megszállás, Pozsonyban is kezdett eluralkodni az anarchia. A karácsonyi ünnep után a Budapestről a városba érkező kommunista agitátorok vezetésével a helyi fegyveres erők egy része úgynevezett vörös gárdává nyilvánította magát, és fosztogatásba kezdett.¹⁸ Ebben a helyzetben az egyedüli olyan erő, amely kellő autoritással rendelkezett, a helyi szociáldemokrácia maradt, amely a helyi munkástanácsra támaszkodva átvette a város irányítását, s a vörös gárdákat széttzavarva helyreállította a rendet. December 31-én Kumlik Ede polgármester lemondott, a város feletti hatalmat pedig a szociáldemokrácia vezetőjének, Wittich Pálnak adta át.¹⁹ Így Kassához hasonlóan Pozsonyban is a szociáldemokráciára maradt az a feladat, hogy a várost a közelgő csehszlovák csapatoknak átadja (ami a megszállás ideiglenes jellegének hangsúlyozása mellett január 1-jén meg is történt), s hogy a megszállás első heteiben – gyakorlatilag az egyedüli szervezett politikai erőként – megpróbálja kellő súllyal képviselni a helyi lakosság érdekeit az új hatalommal szemben.

A szlovákiai magyar szociáldemokrácia további sorsát illetően a csehszlovák megszállás első hetei különösen fontos szerepet kaptak, hiszen azzal, hogy az egyedüli olyan erő maradtak, amely működőképes szervezeti hálózattal rendelkezett, s amely nem mellékesen a helyi lakosság jó részének a bizalmát bírta, a szociálde-

¹⁷ *Nyugat-magyarországi Híradó*, 1918. november 12. 1.

¹⁸ Vö. FILEP Tamás Gusztáv: *Főhatalomváltás Pozsonyban, 1918–1920. Események, történések egy hírlap közleményeinek tükrében*. Kalligram, Pozsony, 2010. 60.

¹⁹ ZELENÁK Peter: i. m. 162.

mo kráciának kellett felvállalnia a hatalommal való konfrontációt is. Ez azonban mély sebeket ejtett ezen a kapcsolaton. Ráadásul a magyar szociáldemokráciának azzal is szembesülnie kellett, hogy a csehszlovák szociáldemokraták 1918 előtt internacionalista énjüket teljesen megtagadva a csehszlovák nacionalizmus szolgálatába állnak. Mindez pedig hosszú évekre lehetetlenné tette a magyar és a német szociáldemokratáknak a kormányzattal és a prágai szociáldemokratákkal a szorosabb együttműködést.

Az új hatalom és a szociáldemokrácia által képviselt helyi lakosság között a felvidéki területek megszállását követő első hetekben bekövetkezett incidensek bővebb kifejtése meghaladja jelen tanulmány terjedelmi korlátait, a fontosabbak jelzésszerű számbavétele azonban szükséges. A feszültség a Šrobár vezette teljhatalmú minisztérium Zsolnáról Pozsonyba költözésének a hírére tört a felszínre, hiszen ez egyértelműen jelezte, hogy a csehszlovák hatalom nem csak ideiglenesnek tekinti a koronázó város megszállását. A pozsonyi rendőrfőkapitány a minisztérium bevonulása előtt egy nappal, február 3-án más közéleti személyiségekkel együtt több szociáldemokrata politikust – köztük Wittichet, Maszárt, Mayert – is internáltatott,²⁰ ám a munkástanács által meghirdetett sztrájk kirobbanását nem tudta megakadályozni. Az események innentől kezdve gyors fordulatot vettek, egész Szlovákiára kiható vasutas- és postássztrájk vette kezdetét, miközben Pozsonyban és Kassán általános sztrájkká nőttek ki magukat az események. Az események betetőzéseként a pozsonyi Munkástanács 1919. február 12-én a nagygyűlést szervezett, ahol – az egyébként döntő többségében szociális és nem nemzeti jellegű – követeléseiknek akartak hangot adni. A kivonuló csehszlovák fegyveres erők azonban teljesen indokolatlanul és nem adekvát eszközöket alkalmazva sortűzzel oszlatták fel a demonstrációt, amely következtében 8 fő veszítette életét, sokan pedig megsebesültek.²¹ A februári pozsonyi sortűz azonban csak a nyitányát jelentette azoknak az eseményeknek, amelyek újabb és újabb éket

²⁰ Filep Tamás Gusztáv a *Híradó* című pozsonyi lapra hivatkozva még Kiss Lajos és Chován Rezső nevét közli, de ő is feltételezi, hogy az internáltak többen voltak. Vö. FILEP Tamás Gusztáv: i. m. 74.

²¹ Bővebben az eseményről lásd uo. 74–84.

verték a magyar és a csehszlovák szociáldemokrácia közé, s azokat az ígéretesnek induló tárgyalásokat is hosszú időre megszakították, amelyek a pozsonyi német–magyar szociáldemokrácia és a helyi szlovák szociáldemokrata csoportok (Dušan Provazník szerint a szlovák szervezetnek 1919 elején mindössze 212 tagja volt) között folytak.²² Kassán, ahol a pozsonyihoz hasonló célokért február 14. és 20. közötti általános sztrájkba szinte a város teljes lakossága bekapcsolódott, az 1848-as forradalom évfordulójához kapcsolódó események torkollottak tragédiába. Március 16-án, a hajnali órákban ugyanis a 71. trencsényi gyalogezred katonái ledöntötték a Fő utcai Honvéd-szobrot, amelyet előző nap kassaiak ezrei koszorúztak meg. S noha a barbár cselekedetet Ján Sekáč zsupán is elítélte, a katonai járőr teljesen indokolatlanul a tüntető tömegbe lőtt, s egy fiatal nőt, illetve egy gyereklányt halálosan megsebesített. Egy héttel később, március 23-án Zselízen 5 baloldali magyar demonstrálót lőttek le a csehszlovák katonák.

A tanácsköztársaság kirobbanását a csehszlovák kormány kül- és belpolitikai téren is ki akarta használni. Ezért a bolsevik veszélyre hivatkozva április közepén támadást indított Magyarország ellen, amelynek célja az Északi-középhegység gerincén és déli oldalán húzódó, úgynevezett második demarkációs vonal államhatárként való biztosítása volt. Másrészt pedig szigorú rendvédelmi intézkedéseket léptettek életbe, amelyek legfontosabb intézkedéseként március 27-én statáriumot hirdettek. Kassára március 22-én érkezett meg a tanácsköztársaság híre, s a helyi rendőrkapitány már másnap felfüggesztette a szociáldemokrata párt működését, a párt Mészáros utcai Munkásotthonát és a Tordássy úti helyiségét bezáratta (Kohout kassai rendőrfőnök rendeletében a párthelyiségek bezárását az ott folyó „anti-militarista és államellenes propaganda” vádjával indokolta), a *Kassai Munkás* kiadását (amit nem sokkal korábban indítottak el újra) pedig betiltotta.²³ Március 28-én megkezdődött a város

²² Dušan PROVAZNÍK: *Robotnícke hnutie v Bratislave 1918–1929*. [Munkásmozgalom Pozsonyban 1918–1929.], Slavín, Bratislava, 84.

²³ MOLNÁR Miklós: *Kassától Kocicéig. Történelmi adatgyűjtemény az 1918–19 évi forradalom, vörösuralom és a csehszlovák köztársaság megalakulása idejéből*. III. köt. Kézirat. Východoslovenské múzeum [Kelet-Szlovákiai Múzeum], fond

magyar közéleti személyiségeinek letartóztatása, ami leginkább ismét a szociáldemokráciát érintette, hiszen a közel kéttucatnyi internáltból 12 a párt vezetői közé tartozott. Az internáltakat, köztük Drab Sándort, Steier Bélát, Borovszky Gézát, Surányi Lajost, Banekovics Györgyöt és Stein Jenőt először Illavára szállították, majd innen néhányukat a terezienstadti erődbe vitték tovább.²⁴ Szintén ide került a már említett Molnár Miklósnak a felesége, akit feltehetően férje helyett vittek el, hiszen ő ebben az időben épp a demarkációs vonal másik oldalán, Magyarországon tartózkodott.²⁵ Ezzel egy időben Pozsonyban is lecsaptak a magyar–német baloldalra, s többek között Wittich Pál, Mayer Samu, Maszár Ágoston, Grailich Elza, Chován Rezső, Chrobasinszky János, Hammerl Gyula és Székely Ferenc is internálásra került.²⁶

A Vörös Hadsereg május második felében meginduló ellentámadásának a következtében Szlovákia magyarok lakta területeinek Komáromtól keletre eső részei egy időre újra magyar közigazgatás alá kerültek, s az ott élő lakosság előtt annak reménye bontakozott ki, hogy továbbra is Magyarország polgárai maradhatnak. Miután azonban a párizsi békekonferencia június 12-én véglegesítette a magyar–csehszlovák határt (ettől a verziótól a Trianonban aláírt határvonal lényegében már csak Ligetfalu Csehszlovákiához csatolásában tért el), s azt másnap a békekonferencia elnöke Georges Clemenceau jegyzékben közölte a magyar vezetéssel, a Vörös Hadsereg június 24-én megkezdte az ellentámadás során megszállt területek kiürítését. A tanácsköztársaság katonai visszavonulásával véglegesült a magyar–szlovák államhatár, s némileg Dél-Szlovákiában is normalizálódott a helyzet. Noha a rendkívüli intézkedések érvényben maradtak, s azokat

Rukopisy a písomnosti historické, por. c. 1138–1140.; 579. Vö. Dezider ROJÁK: i. m. 65.

²⁴ Az 1919-es internálások forrásalapú feldolgozása máig várat magára. Az internáltak helyzetét illetően értékes információkat közöl FILEP Tamás Gusztáv: i. m. 91–109.

²⁵ Molnár a cseh-szlovák kormány felkérésére március 17-én különvonattal Budapestre utazott, hogy ott Kassa számára egy nagyobb lisztszállítmányt szerezzen. A tanácsköztársaság kitörése után először ugyan haza akart utazni, de amikor értesült elvtársai és felesége internálásáról, inkább Magyarországon maradt.

²⁶ MOLNÁR Miklós: i. m. IV. 69.

csak fokozatosan érvénytelenítette a csehszlovák vezetés, a szociáldemokráciát sújtó intézkedések már a nyár folyamán visszavonásra kerültek: július 15-én hazaengedték az internáltakat, s a hónap közepétől újból megjelenhetett a nagy tekintélyű baloldali lap, a *Kassai Munkás* is.

A csehszlovák megszállás első feléve, a sortüzek, az internálások, a hatalom egyéb magyarellenos intézkedései súlyos és nehezen gyógyuló sebeket ejtettek a szlovákiai magyar szociáldemokrácia és a csehszlovák testvérpárt viszonyán. Az államhatár állandósulása és a csehszlovák belpolitikai viszonyok konszolidálódása azonban Wittichék és Molnárék számára is azt a felismerést hozták, hogy a történeti Magyarország felbomlása visszafordíthatatlan folyamat, s nekik egy hosszabb, Csehszlovákiában eltöltendő időszakra kell berendezkedniük. Ez pedig nem csupán alapvető stratégiai kérdéseket vetett fel, hanem az önálló pártszervezet kiépítésének a kérdését is. 1919 nyaráig ugyanis mind a kassai, mind a pozsonyi központ továbbra is Budapestet, illetve az ottani szociáldemokrata központot ismerte el fölöttes szervként, ami a kassai szervezet esetében abban is megnyilvánult, hogy továbbra is az eredeti név alatt, Felső-magyarországi Szociáldemokrata Pártként nevezte meg magát. Az új államjogi helyzetben azonban ez tovább már nem volt tartható. A párt nevének megváltozását amúgy is szükségessé tette, hogy a kassai rendőrkapitány 1919. szeptember 1-jén megjelent rendeletében megtiltotta, hogy a városban működő szervezetek megnevezésükben a „magyarországi” és „felső-magyarországi” kifejezéseket használják.²⁷ Erre a párt szeptember 15-én reagált, amikor bejelentették a rendőr-főkapitányságon, hogy a párt megnevezéséből elhagyják a felső-magyarországi kifejezést.²⁸ Ennél fontosabb azonban az, hogy nagyjából ettől az időtől kezdve mind a pozsonyi (ők talán korábban), mind a kassai magyar szociáldemokrácia véglegesen elfogadta pártpolitikai keretként a csehszlovák államot, s tevékenységük innentől kezdve elsősorban arra irányult, hogy a csehszlovák politikán belül megtalálják a helyüket.

²⁷ Uo. 102.

²⁸ Dezider ROJÁK: i. m. 76.

A fentiekkel kapcsolatban a magyar szociáldemokrácia előtt több alternatíva állt. Az elsőt egy önálló, a csehszlovák kormánzzal és a csehszlovák szociáldemokráciával szemben magát ellenzékiként megfogalmazó párt létrehozása, a másikat pedig a csehszlovák szociáldemokráciába való beolvadás lehetősége jelentette. A szociáldemokrácián belüli régebbi beidegződések, illetve a két város multikulturális és többnyelvű valósága kétségkívül ez utóbbi felé mutattak, így nem csoda, hogy mind a kassai, mind a pozsonyi vezetés a munkásság internacionalista alapú képviselőiben volt érdekelt. Azok a tapasztalatok azonban, amelyeket az 1919-es év első felében, az általános sztrájk és a tanácsköztársaság időszakában a kormánnyal és a csehszlovák szociáldemokráciával kapcsolatban szereztek, ezzel ellentétes irányba terelték őket. Úgy látták ugyanis, és ezt több ízben meg is fogalmazták, hogy a prágai szociáldemokrácia letért a szociáldemokrata útról, túlságosan jobboldali politikát folytat, s ami még fontosabb, magáévá tette a cseh nacionalizmus célkitűzéseit. Az 1919 augusztusától Pozsonyban megjelenő *Népszava* például erős különbséget tett a cseh baloldal és a pozsonyi szociáldemokrácia között, amikor a következőket írta a prágai szociáldemokrátákról: „Ők bizony erősen nemzetiek és nacionalisták, sovíniszták, s küzdelmük nem a kapitalizmus, hanem a más nemzetiségűek ellen irányul. Ők bizony az imperializmus szolgálatában állnak.”²⁹ Meglehetősen nyíltan fejezte ki a lapnak és a mögötte álló pártnak az aktuális rezsimhez fűződő viszonyát a Csehszlovák Köztársaság megalakulása első évfordulója alkalmából írt vezércikk is. Ebben a főszerkesztő október 28. kapcsán a wilsoni elvekbe, elsősorban az önrendelkezés elvébe vetett remények megghiúsulásával kapcsolatos csalódásának adott hangot. A *Népszava* szerint ugyanis október 28. nem a jogot és az igazságosságot hozta el, hanem a nemzetek elnyomását, s azért a szociáldemokráciának ezen a napon nincs mit ünnepelnie.³⁰

Mindezek ellenére az egységes szociáldemokrácia kialakításának a vágya továbbra is erős volt. Erről tanúskodott a magyar-német szakszervezeti tömörülés, az Union szeptember végén

²⁹ *Népszava*, 1919. augusztus 31. 2.

³⁰ *Népszava*, 1919. november 1. 1.

Pozsonyban tartott tanácskozása is, ahol a mintegy 40 000 tagot képviselő 103 küldött a prágai csehszlovák szakszervezettel való egyesülés mellett döntött – igaz, csak a magyar és német tömörülés autonómiájának megőrzésének a feltétele mellett.³¹ Annak fényében, hogy a korabeli viszonyok között a szociáldemokrácia legfontosabb pillérét épp a szakszervezetek jelentették, az Union döntésének fontos üzenete volt. Az integráció hosszú, vitáktól és ellentmondásoktól sem mentes folyamatában a kassai és a pozsonyi központok között jól látható különbség rajzolódott ki. A Wittich Pál, Mayer Samu, Nagy József vezette pozsonyi német–magyar szociáldemokraták, akik többségében a hagyományos reformista irányzat hívei voltak, feltehetően részben a február 12-i véres tömegdemonstráció hatására, hosszú távon is külön pártban gondolkodtak, míg a Molnár Miklós, Surányi Lajos és Borovszky Géza vezette kassaiak, ahol a kezdetektől fogva erőteljesebben érződött a III. internacionálé hatása, inkább az integráció mellett foglaltak állást. A csehszlovák szociáldemokráciába való integráció kérdése főleg a közelgő, 1920 tavaszára tervezett első parlamenti választások kapcsán kapott aktualitást. Ebben a vitában a pozsonyiak véleménye, miszerint amíg a prágai központ nacionalista alapokon szerveződik, s tevékenysége nem a kapitalizmus, hanem a más nemzetiségűek ellen irányul, a csatlakozás szóba sem jöhet, kisebbségbe került. Így a Szlovákia területén működő magyar és német szociáldemokrata szervezetek képviselőinek 1919. december 7-én,³² illetve 1920. január 18-án Pozsonyban megtartott tanácskozásán elfogadott nyilatkozatok³³ az integráció irányába mutattak. Igaz, ennek feltételül azt szabták, hogy az együttműködés az „egyenlő az egyenlővel” elv alapján történjék.³⁴

A csehszlovák nemzeti érdekeket az osztályérdekek elé helyező prágai szociáldemokrata központ azonban nem volt érdekelt a ČSDSD internacionalizálásában,³⁵ s minden olyan egyezséget elutasított, amely az egyenlőség elve alapján történt volna. Így

³¹ Peter ZELENÁK: i. m. 169.

³² Dušan PROVAZNÍK: i. m. 93.

³³ *Népszava*, 1920. január 24.

³⁴ *Népszava*, 1920. január 24. Vö. Peter ZELENÁK: i. m. 172.

³⁵ Peter ZELENÁK: i. m. 173.

a német és magyar szervezetek 1920. március 14-i rendkívüli kongresszusán hozott döntésének, amely ismét megerősítette az egységes szociáldemokrata párt iránti igényt, s annak a Csehszlovákországi Nemzetközi Szocialista Párt nevet javasolta,³⁶ nem volt esélye a megvalósulásra. Részben megvalósult azonban a választási együttműködés, hiszen az 1920 áprilisában tartott első nemzetgyűlési választásokon a kassai központ a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt listáján indította jelöltjeit, s Surányi Lajos és Borovszky Géza személyében két képviselőt is bejuttatott a prágai nemzetgyűlésbe. A pozsonyi szociáldemokraták viszont a magyar lakosság legnagyobb tömbjét magába foglaló érsekújvári választókerületben Szlovenszkói Német–Magyar Szociáldemokrata Párt név alatt külön listát indítottak. S nem is szerepelt rosszul, hiszen az adott kerületben a legtöbb szavazatot begyűjtve 4 képviselőt (Mayer Samu, Wittich Paul, Nagy József, Földessy József) juttattak be a parlamentbe. A következő időszak azonban mindkét alternatíva számára kudarcot hozott. Surányi és Borovszky számára ugyanis hamar kiderült, hogy a csehszlovák szociáldemokrácia politikáját lehetetlen összeegyeztetni a magyar érdekekkel, s így gyorsan otthagyták a ČSDSD parlamenti klubját. A Szlovenszkói Német–Magyar Szociáldemokrata Párt jövője pedig a bolsevik baloldal kiválása miatt vált bizonytalanná.

Az önálló magyar szociáldemokrácia útja a marginalizálódás felé

Az 1920-as parlamenti választások fontos tanulságokat hordoztak. Az érsekújvári választókerület eredményét megvizsgálva ugyanis igazolták, hogy a szociáldemokrata baloldal a magyar szavazók közel felének a szavazatait megszerezve egyenlő súllyal rendelkezett a jobboldali sérelmi ellenzékkel a szlovákiai magyar közösségen belül. Az érsekújvári választókerület 12 magyar jellelű járásának eredményei ugyanis azt mutatták, hogy a szociáldemokraták a magyar (és német) szavazatok mintegy 49,5%-át vitték

³⁶ *Kassai Munkás*, 1920. március 17.

el, míg a jobboldali pártoknak a voksok 47,3%-a jutott.³⁷ Másrészt azonban azt is látni kell, hogy a magyar választók nem csupán a különálló etnikai (német–magyar) párt alternatíváját fogadták el, de mint azt a kassai választókerület eredményei is igazolták, legitim megoldásként tekintettek a kassai szociáldemokraták stratégiájára is, akik a csehszlovák párt listáján indultak. A következő évek egyik fontos eldöntendő kérdését ezért épp az jelentette, hogy a két egymással versengő alternatíva (etnikai párt vagy integráció) közül melyik bizonyul életképesebbnek.

Ebben a folyamatban meghatározó szerepet végül egy olyan mozzanat játszott, amelynek jelentőségét a választások előtt még nem nagyon lehetett felmérni, de amely a választások utáni hónapokban teljesen átrendezte a (cseh)szlovákiai, benne a magyar baloldal struktúráját. Ez pedig a szociáldemokráciának a III. internacionáléhoz való viszonya, illetve az ezzel kapcsolatban a baloldalon belül bekövetkezett erőteljes ideológiai differenciálódás volt. Abban, hogy ennek a folyamatnak a végeredményeként a szlovákiai magyar szociáldemokrata választók a (cseh)szlovák baloldaltól nagyobb mértékben sodródtak át az 1921 elején megszerveződő Csehszlovákia Kommunista Pártjába (CSKP), két – máig még nem teljesen feltárt – mozzanat játszott fontos szerepet. Az elsőt a magyarországi ellenforradalmi rendszer elől a csehszlovákiai emigrációt választó magyarországi emigránsok szerepe jelentette. Ők ugyanis mozgalmi tapasztalatukat és képzettségüket kihasználva gyorsan meghatározó pozíciókat vívtak ki maguknak a szlovenszkói magyar szociáldemokráciában, s tevékeny szerepet vállaltak annak balratolódásában. A második mozzanatot pedig a csehszlovák szocdem párt kormányzati szerepe játszotta. 1919 nyarától valamivel több mint egy éven át ugyanis Csehszlovákiának szociáldemokrata kormányfője volt, s a vörös–

³⁷ A választási eredmények forrása: *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919*. [Az 1920 áprilisában tartott nemzetgyűlési és a Csehországban, Morvaországban és Sziléziában 1919 júniusában tartott községi választások.] Státní úřad statistický, Praha, 1922. 32–33. A vizsgált járások a következők voltak: Pozsony város, Somorjai, Vágsellyei, Dunaszerdahelyi, Komáromi, Érsekújvári, Ógyallai, Párkányi, Lévai, Verebélyi, Korponai, Kékkői járás.

zöld koalíció³⁸ magyarelleness politikája, amelyet Szlovákiában a reformista és nacionalista magatartást tanúsító teljhatalmú miniszter, Ivan Dérer képviselt, óhatatlanul a bolsevik megoldás irányába sodorta a magyar munkásságot.

Kassán már a parlamenti választásokat követő nyári tisztújítások során a magát marxista baloldalnak nevező tábor (Surányi Lajos, Seiden Ármin, Borovszky Géza, Gyetvai János) került többségbe, bár, hogy a teljes szakadást elkerüljék, a mérsékeltek is kaptak még pozíciót.³⁹ Pozsonyban ugyanez a folyamat néhány héttel később, július folyamán kezdődött meg, s novemberre zárult le. Ennek során a hagyományos szociáldemokrata értékek mentén politizáló két parlamenti képviselőt, Wittich Pált és Mayer Samut először csak a pártvezetésből váltották le, majd azt is megtiltották nekik, hogy a párt nevében fellépjenek és a *Volkstimme*-ben, illetve a *Népszavában* publikáljanak.⁴⁰ A pozsonyi magyar és német munkásság támogatásának többségével rendelkező magyar marxista baloldal, amelyet Nagy József és Svrika Antal vezetett, a kassai magyar szociáldemokratákkal együtt a szlovákiai kommunista mozgalom egyik eredője lett, s nagy szerepet kapott a marxista baloldal 1921. január 16–17-i fenyőházi alapító konferenciáján is.

A Szlovenszkói Német–Magyar Szociáldemokrata Párt a marxista többség kiválását nem élte túl. A párt német része már november közepén saját sajtót adott ki *Volksrecht* néven, majd november 20-án bejelentették, hogy egyesülnek a szudétanémet szociáldemokráciával, s Maszár Károly és Hammerl Gyula vezetésével megalakították a (szudéta)Német Szociáldemokrata Párt pozsonyi kerületi szervezetét.⁴¹ Ebben a helyzetben a magyar szociáldemokraták sem tehettek mást, minthogy korábbi meggyőződésükkel szemben a nemzetiségi elv alapján való szerveződés útjára lépjenek, s 1920. december 4-én a pozsonyi vármegyeháza kistermében megrendezett gyűlésükön bejelentették a Csehszlovák Köztársaság Magyar Szociáldemokrata

³⁸ A szociáldemokraták és az Agrárpárt vezette nemzeti koalíciót nevezték így.

³⁹ Marta KORDÍKOVÁ: i. m. 100.

⁴⁰ Dušan PROVAZNÍK: i. m. 112–117.

⁴¹ *Munkásujság*, 1920. november 28. 2.

Munkáspártja (CSKMSZDMP) megalakulását. Az önálló magyar szociáldemokrata párt tehát lényegében abból a kényszerűségből jött létre, amit a párt első, 1921. június 12-én megtartott kongresszusán a párt egyik vezetője, a pozsonyi Fehér Ferenc így foglalt össze: „Miért kellett külön pártot alakítanunk? Mert a szerencsétlen viszonyok, a csehszlovák proletariátus körében a nemzeti önállóság kivívása után érzett diadalmámor kifejlesztette nacionalizmus miatt nem alakulhatott ki a köztársaság területén belül igazi nemzetközi szociáldemokrata párt. Még nemzetközi kommunista párt sem. Hisz a német kommunisták sem tudtak a csehszlovák kommunistákkal egységes pártot alkotni. Az úgynevezett csehszlovák szociáldemokrata jobboldal erősen cseh-szlovák nemzeti párt. Ezért kellett a különben nemzetközi német szociáldemokratáknak külön pártot alkotni. S ezért kellett nekünk is a magyar proletariátus szociáldemokrata részét megszerveznünk. A csehszlovák proletariátus jelentékeny részének nemzeti jellege miatt ugyanis csak az egyes nemzetek körén belül alakult szociáldemokrata pártok munkája vezethet a proletariátus nemzetközi frontjának kialakulásához.”⁴²

A CSKMSZDMP a szocialista pártok nemzetközi közösségének bécsi kongresszusán elfogadott elvek mögé sorakozott fel. Programjában a hagyományos szociáldemokrata értékek mellett nagy szerepet kapott két, a szlovenszkói magyarság számára létkérdéssé váló probléma, a földreform igazságos végrehajtásának, illetve a nemzeti autonómia bevezetésének a követelése. Ez utóbbi kapcsán élesen bírálták a hatalmon lévő csehszlovák nemzeti koalíció nemzetiségi politikáját, de egyben elutasították Szlovákia autonómiájának az elképzelését is: „*Mi nemzeti és nem területi, magyar és nem szlovenszkói autonómiát kérünk*” – hangzott el a nemzetiségi kérdés előadójának, Mayer Samunak a szájából a magyar szociáldemokraták 1921-es kongresszusa által nagy tapsot kapott jelszó.⁴³

A CSKP létrejötté miatt azonban a magyar szociáldemokrácia sajátos helyzetbe került, hiszen a párt mögül 1921 elejére gyakorlatilag elfogytak a választók, s a CSKMSZDP lényegében a

⁴² *Munkásújság*, 1921. június 19. 1.

⁴³ *Munkásújság*, 1921. június 26. 1.

hagyományos szociáldemokrata értékekhez ragaszkodó régi vágású munkáskáderek kis számú csapata maradt, amely a korábbi központjai közül csupán Pozsonyban és Komáromban tudta átmenteni szervezeti hálózatát, Kassán azonban gyakorlatilag eltűntek a közéletből. A szociáldemokraták vagyonának döntő része, a munkásotthonok és a sajtó is kommunista ellenőrzés alá került. A nagy múltú szociáldemokrata lap, a *Kassai Munkás* Csehszlovákia Kommunista Pártjának legfontosabb fóruma lett, de a pozsonyi *Népszava* és a komáromi *Munkáslap* is a kommunisták mellé állt. A szociáldemokrata értékek egyetlen szócsöve így a Pozsonyban kiadott *Munkásújság* maradt.

A párt képviselői a parlamentben is meglehetősen magukra maradtak, hiszen a kormányon lévő csehszlovák szociáldemokratákkal államjogi kérdések, a jobboldali magyar ellenzéki pártokkal pedig a köztük lévő ideológiai szakadék akadályozta az együttműködést. Egyedül a szudétanémet szociáldemokráciával tudtak egyes kérdésekben közös platformot kialakítani. Bár a közös német–magyar szociáldemokrata párt már nem létezett, a közös parlamenti klub megmaradt, s internacionalista gyökereit nem megtagadva továbbra is közös ügyként kezelte a magyar és a német munkásság helyzetét. A parlamenti klubjuk összetétele azonban meglehetősen gyorsan változó képet mutatott. Nagy József a kommunista frakcióhoz csatlakozott, Földessy József pedig 1923-ban kivált a pártból. Belépett viszont oda Borovszky Géza, aki eredetileg a csehszlovák szociáldemokrácia listáján került a képviselőházba, de látva a csehszlovák szociáldemokraták erősen nemzeti politizálását, átlépett a kommunistákhoz. 1922 elején azonban tőlük is kilépett, majd a kassai magyar szociáldemokrácia egyik újraszervezőjeként a német–magyar szociáldemokrata parlamenti klubbot erősítette tovább. Érdekes történet a szintén a csehszlovák szociáldemokrácia listáján a parlamentbe került Surányi Lajos esete is. Ő Borovszkyhoz hasonlóan szintén gyorsan szembekerült a csehszlovák szociáldemokrácia meglehetősen jobboldali és sovén politikájával, így ő is a kommunistákhoz lépett át. A Prágát bíráló szavai miatt azonban szállka volt a prágai kormányok szemében, amely ellene – mint oly sok magyar közéleti szereplővel szemben – a rendezetlen állampolgársági

ügyét használta fel. Megfosztották képviselői mandátumától, és kiutasították az országból. Magyarországra átköltözve (erre csupán 1929-ben került sor) az ottani szociáldemokráciában találta meg a helyét, és nagy visszhangot kiváltó röpiratokban ostromozta a Csehszlovák Köztársaság politikáját.⁴⁴

A szlovenszói magyar szociáldemokraták parlamenti magatartásának alapvetését Wittich Pálnak a képviselőházban 1920. június 8-án elmondott szűzbeszéde adta meg. A német–magyar képviselő kemény hangon bírálta a kormányzat nemzetiségi politikáját, s bejelentette, hogy a német–magyar szociáldemokrácia ragaszkodik az önrendelkezési joghoz. Jelezte azonban azt is, hogy harcukat a szocializmus győzelméért az országban élő többi nemzet képviselőivel közösen a csehszlovák államban kívánják megvívni.⁴⁵ Vagyis miközben a polgári magyar pártokhoz hasonlóan deklarálta az önrendelkezési elvhez való ragaszkodását, azoktól eltérően nyíltan leszögezte, hogy a magyar és német szociáldemokraták a Csehszlovák Köztársaság állami kereteit elfogadják, az önrendelkezést az érvényes határokon belüli megoldásként értelmezik.

Az 1921 őszen bekövetkezett királypuccs kapcsán a magyar szociáldemokrácia élesen elutasította a Habsburg restaurációt, s a pártnak a *Munkásújságban* leközölt határozata kimondta, hogy a „*magyar proletariátus a habsburgi veszedelem kérdésében nem a magyar elnyomók, nem a Habsburgok véreskező lakójainak, hanem a köztársaságbeli munkásterveinek oldalára áll*”.⁴⁶ Mint Wittich képviselőházi felszólalása igazolta,⁴⁷ a szudétanémet szociáldemokratákhoz hasonlóan elhatárolódtak azonban a cseh-

⁴⁴ SURÁNYI Lajos: *A dunai népek tragédiája és Csehszlovákia*. Miskolc, 1929; Uő: *Tíz fekete esztendő parancsa*. Miskolc, 1929; Uő: *Masaryk vétké a dunai népek ellen*. [S.I.], 1930; Uő: *Cseh bábok vagy szabad népek legyenek-e a Dunavölgy lakói?* Miskolc, 1931; Uő: *A magyar munkás útja*. Budapest, 1932.

⁴⁵ Digitální knihovna NS RČS 1920–1925. [Cseh-szlovák Digitális parlamenti Könyvtár] Poslanecká sněmovna - stenoprotokoly, 4. schůze, Úterý 8. června 1920. <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/004schuz/s004008.htm> A letöltés időpontja: 2011. március 17.

⁴⁶ *Munkásújság*, 1921. október 30. 1.

⁴⁷ Digitální knihovna NS RČS 1920–1925, Poslanecká sněmovna - stenoprotokoly, 90. schůze, Středa 26. října 1921 <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/090schuz/s090003.htm>. (Letöltve: 2011. március 17.)

szlovák kormányzat reakciójától, és éles kritika alá is vették Beneš külpolitikai lépéseit is. A kormány felé címzett kritikájuk elsősorban a csehszlovák politika ígéretei és kommunikációja, illetve a napi politikai gyakorlata közötti különbségére irányult. Többek között tiltakoztak a magyar egyesületek működésének akadályozása, a nyilvános gyűlések megtartásának tiltása, a magyar munkásság üldözése miatt,⁴⁸ amikor pedig a cseh legionáriusok lerombolták Fadrusz pozsonyi Mária Terézia szobrát, Wittich éles hangú interpellációban tiltakozott a barbár eljárás ellen.⁴⁹ A szociáldemokraták keményen bírálták a kormányzat magyar iskolákkal szembeni politikáját, illetve a földreform végrehajtását is, amelynek kapcsán Prága sovíniszta telepítéspolitikájáról beszéltek. A nemzetiségi kérdés megoldásában a hagyományos szociáldemokrata modellhez ragaszkodva a nemzeti önkormányzatokat favorizálták. Mint az 1922-ben közzétett programjuk is jelzi, olyan egynyelvű kerületek kialakítását követelték, amelyek széles körű önkormányzattal rendelkeztek volna.⁵⁰

Kritikájuk azonban a magyar szociáldemokrata párt alacsony támogatottsága, gyenge szervezetsége, és alig látható sajtója miatt erőtlen és eredménytelen volt. Az egyedüli terep, ahol láthatóvá tudtak válni, az a prágai parlament volt, amely azonban földrajzilag is messze volt a szlovákiai magyar hétköznapiak színterétől. Éppen ezért a párton belül szinte folyamatosan érezhető volt a szervezeti megújulás igénye – azonban ezek a kísérletek kevés eredménnyel jártak. 1922 elején a többé-kevésbé működő pozsonyi szervezet mellett újra aktivizálódott a magyar szociáldemokrácia kassai szervezete is, amelyet a CSKP parlamenti klubjából kilépett Borovszky Géza és a tapasztalt munkásvezér, Molnár Miklós próbált újraéleszteni. A CSKMSZDP kassai kerületi csoportjának újjászervezését a kassai magyar szociáldemokratáknak Garami Ernő magyarországi szociáldemokrata politikus és Ján Stechlik a csehszlovák szociáldemokrácia helyi vezetője

⁴⁸ *Munkásúság*, 1921. november 20. 1.

⁴⁹ Digitální knihovna NS RČS 1920–1925. Poslanecká sněmovna – Tisky, Tisk 3187. http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3187_00.htm. (Letöltve: 2011. március 17.)

⁵⁰ *Fáklya*, 1922. május 13. 1–3.

részvételével 1922 januárjában megtartott tanácskozás előzte meg. Bár a találkozóról hírt adó források szűkszávuak, annyi azonban mégis kihámozható belőlük, hogy a Garami és Stechlík is támogatták Molnár Miklósék terveit, ám a csehszlovák szociáldemokraták attól félve, hogy a magyar szociáldemokraták a szlovák munkásságot is megszólítják, a nemzetiségi elv betartására kérték azokat, vagyis azt szerették volna, ha a szlovák munkásság között nem agitálnának.⁵¹

A magyar szociáldemokrácia március 15-i pozsonyi országos konferenciája után néhány nappal, amelyen a párt elnökévé Mayer Samut főtítkárává pedig Fehér Ferencet választották,⁵² Kassán is megalakult a párt előkészítő bizottsága, amelynek nevében Borovszky Géza és Molnár Miklós mellett Vécsey Zoltán volt premontrei rendi szerzetes, tanár illetve Midler Sándor fordult Kelet-Szlovenszkó magyar munkássága felé.⁵³ A CSKMSZDP kelet-szlovenszkói kerületi szervezetének végleges megalakulására végül június 4-én került sor, ahol elsősorban szervezeti kérdéseket tárgyaltak meg, s döntöttek arról is, hogy a német szociáldemokrácia mellett elsősorban a cseh szocialisták Brodecký-féle csoportjával⁵⁴ kívánnak együttműködni.⁵⁵

A kassai csoport újraéledése azonban korántsem volt sikertörténet. Ezt a kassai központtal és Borovszky Géza szerkesztésében kiadott *Fáklya* című hetilap története is példázza, hiszen az 1922. május elsejétől nagy remények közepette kiadott lap csupán 23 számot élt meg, s a szeptember 3-i pártkongresszus határozata értelmében meg is szűnt, illetve összevonták a *Munkásújsággal*.⁵⁶ De általában véve is el lehet mondani, hogy a magyar szociáldemokraták a következő időszakban sem tudták megtalálni azt a hangot, amellyel a párt talajvesztését megállíthatták volna. Ennek oka pedig leginkább az volt, hogy a csehszlovák szociálde-

⁵¹ *Lidové Noviny*, 1922. január 28. 2.

⁵² *Lidové Noviny*, 1922. március 17.

⁵³ *Lidové Noviny*, 1922. március 24.

⁵⁴ A Vilém Brodecký vezette Független Radikális Szociáldemokrata Párt a szociáldemokrácia balszárnyához tartozott, de egy külön kommunista párt létrehozásával nem értettek egyet.

⁵⁵ Venkov, 1922. június 8. 4.

⁵⁶ *Fáklya*, 1922. szeptember 30. 1.

mokrata párt túlságosan is nemzeti ízű és a jobboldali pártokkal szemben megalkuvó politikája a magyar munkásságot is egyre inkább elfordította a hagyományos szociáldemokrata értékektől, akik szinte ösztönösen a kommunista párt irányába mozdultak el. Csehszlovákia Kommunista Pártja ugyanis nem csupán a szociális kérdésekben, de a nemzetiségi témákban is határozottabb és bátrabb hangot ütött meg, mint a magyar szociáldemokrácia. Nem csoda, hogy a CSKP-ben felülreprezentált volt a szlovákiai magyarság. Becslések szerint a szlovákiai tagság mintegy harmadát a magyarok alkották, s a magyar többségű járásokban a szlovákiai átlaggal szemben (amely 10-14% között mozgott) a kommunista párt 30% körüli eredményeket produkált a parlamenti választások során.⁵⁷

A magyar szociáldemokrata párt egyre gyengülő pozíciói miatt felerősödtek a változást követelő hangok, s két irányzat kezdett kirajzolódni. Az egyik a kormányzat és az annak pillérét képező csehszlovák szociáldemokrácia addiginál keményebb kritikájának az igényét fogalmazta meg. Hangadójuk, a kassai Borovszky Géza egyenesen fikciónak nevezte a csehszlovák demokráciát,⁵⁸ amelyből szerinte leginkább épp a demokratikus elemek hiányoznak, így a csehszlovák rendszer „kisebbségek jogfosztásának alapja, szolgáságának forrása....”⁵⁹ Sőt ennél tovább menve a *Kassai Napló*ban megjelentetett írásában azt vetette fel, hogy ameddig a köztársaság nem biztosítja a kisebbségi jogokat, addig a magyar szociáldemokráciának a keresztényszocialistákkal és a kisgazdákkal, vagyis a jobboldali magyar pártokkal nemzeti érdekszövetséget alkotva kell azokért harcolnia.⁶⁰ Vagyis Borovszky az osztályszempontú politizálás helyett erőteljes nemzeti szempontú ellenzéki magatartást javasolt.

⁵⁷ Saját számításaim szerint a 1925-ben a szlovákiai magyar választók 26%-a szavazott a CSKP-re, a Királyhelmeci, a Zselízi és a Komáromi járásban azonban ez az arány meghaladta a 30%-ot is.

⁵⁸ Digitální knihovna NS RČS 1920–1925, Poslanecká sněmovna - stenoprotokoly, 234. schůze, 29. listopadu 1923. <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/234schuz/prilohy/priloh03.htm>. (Letöltve: 2011. március 17.)

⁵⁹ *Munkásújság*, 1925. május 17. 1.

⁶⁰ A szociáldemokrata pártvezetés szinte azonnal elhatározta magát Borovszky szavaitól és az általa felvetett magyar ellenzéki összefogástól. Vö. *Munkásújság*, 1925. július 19. 1.

A párton belüli másik irányvonal nehezebben tapintható ki, de elsősorban a pozsonyi Schulcz Ignác és Fehér Ferenc nevét lehet hozzá kapcsolni, illetve ide lehet sorolni a párt komáromi és lévai alapszervezetét is. Ők a jobboldali magyar pártok helyett a csehszlovák szociáldemokrácia irányában kívántak elmozdulni, ami nyilvánvalóan a párt ellenzéki hangjának mérséklődését is magával vonta volna. Sőt a párt Breuer Géza által vezetett lévai csoportja ennél is tovább ment egy lépéssel, s Független Szocialista Munkás és Földműves Párt néven 1925 tavaszán önálló pártot hozott létre, amely alapvető célként a szociáldemokrata pártok egységét határozta meg, s bejelentette, hogy a közelgő választásokon a csehszlovák szociáldemokraták listáját fogja támogatni.⁶¹

A lévai szakadárak ügye illetve a parlamenti választások közeledése halaszthatatlanná tette a pártnak a csehszlovák szociáldemokráciához való viszonyának a tisztázását. Bár ezt senki nem mondta ki nyilvánosan, a párt vezetői előtt is világos volt, hogy egyedül nincs esélyük a parlamentbe jutásra. Ezért két irányban is lépéseket tett a pártvezetés, egyszerre kezdett puhatolózó tárgyalásokat a szudétanémet, illetve a csehszlovák szociáldemokratákkal. Ez utóbbiaktól a magyar párt vezetői két befutó helyet kértek annak listáján,⁶² ezt azonban Ivan Dérerék – a magyar szociáldemokrata párt helyzetét látva, joggal – sokallták, így az egyezség megghiúsult.

A CSKMSZDP szeptember 7-én Komáromban tartott kongresszusán – ahol Breuer Géza és a párt korábbi parlamenti képviselője, Földessy József kizárását is megszavazták⁶³ – olyan határozat született, amely szerint a magyar szociáldemokraták végül a természetes partnerükkel, a Német Szociáldemokrata Munkáspárttal közösen indulnak a választásokon, de egyben kimondták az csehszlovák szociáldemokratákkal való együttműködés szükségét is.⁶⁴ A német szociáldemokratákkal kötött egyezség azonban nem két egyenrangú fél koalíciója volt, hiszen a közös lis-

⁶¹ *Népszava*, 1925. október 25. 2–3.

⁶² Slovenský národný archív (SNA) [Szlovák Nemzeti Levéltár], fond Policajné riaditeľstvo Bratislava (f. PR BA), šk. 750, situačná správa za tretí štvrťrok 1925.

⁶³ Štátny archív v Bratislave (ŠA BA), ŽB II, f. ŽÚ 1923-28, 7374/1925

⁶⁴ *A Reggel*, 1925. szeptember 8. 3.

ta a Deutschen Socialdemokratischen Arbeiterpartei nevet viselte, s csupán német nyelvű volt. Csalódniuk kellett a magyar szociáldemokratáknak a lista összeállítása során is, hiszen az előzetes egyezség szerint ők adták volna az érsekújvári választókerületi lista első helyezettjét, ám a német szociáldemokraták ezt megváltoztatták, és a pozsonyi németek képviselőjét, Kalmár Henriket⁶⁵ állították az első helyre, Fehér Ferenc csak a második, Schulcz Ignác pedig a harmadik helyet kapta. A kassai választókerületben pedig Borovszky helyett szintén a németek jelöltje, Wittich Pál került az első helyre.⁶⁶

A szocialista köztársaság jelszavát a zászlójára tűző magyar szociáldemokraták választási bukása előre megjósolható volt, hiszen a csehszlovák belügyi szervek által készített rendszeres havi, illetve negyedéves politikai helyzetjelentések szerint a párt a választásokat megelőző hónapokban szinte semmiféle aktivitást sem mutatott, jóformán választási gyűléseket sem tartott.⁶⁷ Mindezek csúfos bukáshoz vezettek, hiszen a német szociáldemokrácia 9-es számú listájára Szlovákiában összesen alig több mint 5000 szavazat érkezett,⁶⁸ s így a magyar szociáldemokraták parlamenti mandátum nélkül maradtak. Legjobban Pozsonyban szerepelt a német–magyar lista, a magyar többségű településeken viszont alig kapott támogatást: a dunaszerdahelyi járásban 207, a komáromiban 710 szavazatot szerzett, Kassa városában, amely mindig is a magyar baloldal egyik centruma volt, csak 235 voksot gyűjtött be.⁶⁹ Az eredmények mélyebb elemzése pedig azt is jelzi,

⁶⁵ A szintén német anyanyelvű Kalmár a tanácskormány népbiztosa volt, majd börtönbe került. Később egyike azoknak, akik a börtönből a szovjet–magyar fegyversere-egyezmény keretén belül szabadultak. Ő azonban – mivel a koronázó városban született – Pozsonyban leszállt a vonatról, és bekapcsolódott az ottani német szociáldemokrácia munkájába.

⁶⁶ Štátny archív v Nitre (SA NR), f. KVK 1925, k. 1. Úrední list Republiky Československé ze dne 4. listopadu 1925, č. 251, s. 5546–47.

⁶⁷ Kivételt gőmöri kampányuk jelentett, amelyen Garbai Sándor is feltűnt egy gyűlés erejéig. Vö. Národný archív Českej republiky (NA ČR) [A Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára], f. AMV-PMV 225, k. 455, 225–455–4.

⁶⁸ Xénia ŠUCHOVÁ: Prílohy II – Politický systém. In: Milan ZEMKO – Valerián BYSTRICKÝ (szerk.): *Slovensko v Československu (1918–1939)*. Veda, Bratislava, 2004. 560.

⁶⁹ SA NR, f. KVK 1925, k. 1. Výkaz výsledku volieb do poslaneckej snemovne.

hogyan a baloldali magyarok, akik nem a kommunistákra szavaztak, inkább a csehszlovák szociáldemokráciára adták voksukat, mintsem a „reménytelen” kategóriába sorolt magyar szociáldemokráciára.

A csúfos választási vereség a párt helyzetének átgondolására készítette a pártvezetést, illetve a kudarc után a háttérbe húzódó régi vezetők helyére kerülő új garnitúrát, amelynek meghatározó alakja Schulcz Ignác volt.⁷⁰ Elsősorban ez a galántai születésű nyomdász, a budapesti vörösőrség parancsnokának egykori helyettese volt az, akinek köszönhetően a sikertelen választások után ismét elsőrendű kérdéssé vált a csehszlovák párttal történő egyesülés kérdése, amely a köztársaság megszületésétől fogva foglalkoztatta a magyar szociáldemokráciát. A húszas évek első felében ennek legfőbb akadályát a csehszlovák szociáldemokrácia erős nemzeti elkötelezettsége jelentette. Ezt fejezte ki Mayer Samu egyik 1923-as nyilatkozata is, aki az egységet sürgető kérdésre a következőket válaszolta: „Nézetem szerint csak akkor állíthatunk fel őszinte és becsületes egységes frontot, ha a pártokban magunkban megcsináljuk az egységet és közös programot dolgozunk ki. A magyar szociáldemokrata párt az igazi internacionális párt. Küzd minden reakció ellen, akár Hlinka-pártnak, Horthy-kurzusnak, keresztényszocialista vagy kommunista pártnak hívják is azt, ugyanúgy küzd azonban a csehszlovák reakció ellen is. Abban a pillanatban, mihelyt a csehszlovák szociáldemokrata párt visszatér a brünni programhoz,⁷¹ az egységes front az egész

⁷⁰ Schulcz a pozsonyi nyomdászok szakszervezetének titkáráként csinált karriert, s a Typográfia nyomdávállalat egyik fő részvényeseként gazdagodott meg. Pártbeli munkatársának, Fehér Ferencnek az utólagos jellemzése, amely szerint Schulcz „egy személyben várospolitikus, költő, író, tudós, zsidó Schulcz Ignác, magyar Sándor Ernő, páholymester, országpolitikus, főszerkesztő, bankember, szövetkezet alapító, színházi mecénás, kijáró bonviván, zsidó hitközségi pártfogó, barát és rendőrspicli” egy sokoldalú, de jelleggyenge embert rajzol elénk, aki a pozsonyi éjszakai élet ismert alakjaként két kézzel szórta a pénzt. Vö. Fehér Ferenc visszaemlékezései Schulcz Ignácra. Országos Széchenyi Könyvtár (OSZK) Kézirattár, fond 131. 131/14.

⁷¹ Mayer itt az osztrák szociáldemokrácia 1899-ben Brünnben elfogadott programjára gondolt, amely a nemzetiségi kérdés megoldását a nemzetiségi autonómiák talaján képzelte el.

vonalon helyre van állítva.”⁷² Az 1925-ös választásokat követően azonban új helyzet állt elő, bár nem azért, mintha a csehszlovák párt nemzeti elkötelezettsége megváltozott volna. A csehszlovák nemzeti koalíció szétesése következtében ugyanis a szociáldemokraták ellenzékbe kényszerültek. Ez pedig nem csupán a csehszlovák baloldalon erősítette fel az összes szociáldemokrata párt (beleértve a magyar, a szudétanémet és a lengyel szociáldemokratákat) egy pártban való egyesítésének gondolatát, de az egyesülés magyar támogatóinak is jól jött, hiszen egy ellenzékben lévő párt-hoz való csatlakozást sokkal könnyebben meg lehetett indokolni, mintha egy kormánypárttal akartak volna egyesülni. A tényleges hajtóerőt azonban a magyar párt egyenesen reménytelen helyzete jelentette, amelyből – a párt vezetői szerint – az egyedüli kiutat a csehszlovák szociáldemokráciába való beolvadás jelentette.

1926 őszén felgyorsultak az egyesülési tárgyalások, amelyek eredményeként a Fehér Ferenc vezette magyar szociáldemokrata küldöttség és a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt Antonín Hampl elnök által vezetett küldöttsége 1926. október 15-én Prágában aláírta a magyar szociáldemokrácia csatlakozását rögzítő úgynevezett Egységokmányt.⁷³ Az Egységokmány aláírása után alig 10 nappal, 1926. október 24-én Érsekújvárott megtartották a magyar szociáldemokrácia utolsó kongresszusát, amelynek egyedüli napirendi pontja a csehszlovák szociáldemokráciához való csatlakozás volt. Ennek szükségességét Schulcz Ignác és Fehér Ferenc fejtette ki a küldöttek előtt.⁷⁴ A kongresszus ezután kimondta az önálló magyar szociáldemokrata párt feloszlását és a tagság csatlakozását a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárthoz.⁷⁵

A csatlakozás körülményei és az egységokmány tartalma véglegesen kijelölték a szlovákiai magyar szociáldemokrácia jövőjét. Az egységokmány ugyanis nem két párt egyesülését rögzítette, hanem csupán a feloszlott magyar szociáldemokrácia tagságának belépését a csehszlovák pártba. Így bár dokumentum kimondta,

⁷² A *Reggel*, 1923. június 10. 4.

⁷³ *Csehszlovákiai Népszava*, 1936. november 7. 5.

⁷⁴ A *Reggel*, 1926. október 26. 3.

⁷⁵ *Csehszlovákiai Népszava*, 1936. december 20. 1.

hogy a magyar szociáldemokraták a csehszlovák szociáldemokrácia teljes jogú tagjaként vétetnek át, s azokon a településeken, ahol a szervezett tagság legalább 10%-át eléri, külön alosztályt alkothatnak, a magyar alosztályok semmiféle politikai önállósággal nem rendelkeztek, önállóan nem vehettek fel vagy zárhattak ki tagokat, nem állíthattak önálló jelöltlistákat és nem nyilatkozhattak a párt nevében. S bár a dokumentum rögzítette azt is, hogy a párt magasabb fórumain és jelöltlistáin a magyar tagok arányos képviselőre tarthatnak igényt (amitől csak taktikai okokból lehet eltérni), ez a feltétel a következő éveken nem valósult meg, s a magyar szekciónak gyakorlatilag semmiféle befolyása nem volt a párt döntéseire.

Az egyesüléssel azonban a magyar szociáldemokrácia többet veszített, mint a szervezeti önállóságát. Végképp elveszítette az addigi arcát is. Ellenzéki pártból egy olyan kormánypárt részévé vált, amely az első köztársaság évei alatt végig a csehszlovák nemzeti célkitűzések mögé sorolta baloldali attitűdjét, s komoly felelősséggel viseltetett a magyar kisebbséget ért sérelmekért. A Schulcz Ignác vezette Országos Magyar Szervezőbizottság által képviselt magyar szociáldemokráciának pedig más lehetősége nem maradt, mint beállni e mögé a politika mögé, és mind a szlovákiai magyarság, mind a külföld felé legitimizálni a prágai kormányok politikáját. Politikájuk, amely során a közösségi érdekek gyakran az egyéni érvényesülés mögé szorultak, kevés szavazatot hozott a csehszlovák pártnak, így leginkább bokréta voltak a csehszlovák baloldal gomblyukán, amelyet a külföld felé fel lehetett mutatni. Ez a szervilis magatartás persze magán a magyar szociáldemokrácián belül is vitákat okozott, s az olyan gerincesebb összociáldemokraták, mint a kassai Borovszky Géza, vagy Molnár Miklós, akik bírálni merészelték ezt, gyorsan a háttérbe szorultak.

Schulczék szervilizmusa azonban nem csupán a kormánypártiságot, hanem a szociáldemokrata értékeket is lejáratta. Így az első bécsi döntés után hiába próbálták Borovszkyék a felvidéki szociáldemokrata gondolatot újraéleszteni,⁷⁶ a baloldallal és az

⁷⁶ Kassa visszacsatolása után Borovszky megpróbálta újraéleszteni az ottani magyar szociáldemokráciát, ám folyamatos vitái voltak a budapesti központtal.

aktivistákkal amúgy is gyanakvóan viselkedő budapesti politika ellenszelében arra nem volt semmi esély. De akkor még megpróbálhatták. Az 1945-ben bekövetkező változások már nem adtak erre semmiféle esélyt.

Az ország német megszállását követően internálták. További sorsát nem ismerjük.